

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

7

Kurucusu:

Hakkı Dursun YILDIZ

Âmil ÇELEBİOĞLU Armağanı

İstanbul, 1993

ŞEYHÎ HAKKINDA YENİ BİLGİLER

ORHAN BİLGİN*

Anadolu Türk edebiyatının ilk büyük mümessillerinden biri kabul edilen Şeyhî'nin hayatı, diğer bir çok Türk şâir, ilim adamı ve san'atkârı gibi, mechullerle doludur. Şimdiye dek yapılan araştırmalar bu mechulleri ortadan kaldıramamıştır. Zira yapılan araştırmaların hemen hepsi belli kaynaklara istinâd ettirilmişti. Böyle yapılması da tabîî idi. Halbuki, tarih, edebiyat ve kültürümüzü alâkadar eden bütün yazılı ve şifahî malzeme ilmî usullarla yayınlanmış olsaydı, karşılaşılan güçlüklerin büyük bir kısmı giderilecek ve eksiklikler de, muayyen ölçüde, tamamlanabilecekti. Bu görüşlerimi teyid eder mâhiyetde bu güne kadar kimsenin dikkatini çekmemiş olan bir Türkçe dîvançede Şeyhî'nin hayatı ile ilgili çok önemli bâzı kayıtlar mevcuttur. Bu kayıtları ana hatlarıyla aşağıda vermeğe çalışacağız.

Bilindiği üzere, Şeyhî hakkında günümüze kadar mevcut biyografik eserlerden istifade edilerek bir hayli çalışma yapılmış, eserlerinin hemen tamamı incelenmiş ve yayınlanmıştır¹. Ancak bütün bu tedkikler, şöhretli şâir ve tabîbin bilhassa hayatının son devirlerinde neler yaptığı, ne ile meşgul olduğu, nerelerde yaşadığı ve hatta nerede ölüp gömüldüğüne dâir tatminkâr bir görüş ortaya koyamamıştır. Kaydedilen bu hususlara dâir bilgiler, bir iki küçük kaydın dışında, hayatı ve eserleri hakkında hiçbir biyografik eserde bilgi bulunmayan ve 947h (1540m) 'de öldüğü bildirilen² Mustafa Müdâmî'nin Dîvançe'sinde bulunmaktadır. Neşre hazırlayıp

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Burada akademik hayatının ve çalışmalarının büyük bir kısmını Şeyhî'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserlerine hasreden merhum Prof.Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ı rahmetle anmak isterim.

² Müdâmî'nin ölüm tarihini veren ve kendisinden kısaca bahseden ilk müellif Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin'dir (bk. Mecelletü'n-nisâb, Süleymâniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi no: 628, varak: 388b). Müdâmî'den bahseden bir diğer müellif ise, yukardaki eserdeki kaydı nakleden Tuhfe-i Nâilî müellifi (bk. Tuhfe-i Nâilî, Müdâmî Mustafa Kefevî maddesi) dir.

basılmak üzere matbaaya verdiğim bu Dîvançe'deki şiirlerin büyük bir kısmı Emîr Sultan'ın medhinde olup, baş tarafında da mesnevî tarzında 780 beyitlik Emîr Sultan Menâkıb-nâmesi mevcuttur. Müdâmî'den bahseden iki kaynaktan biri olan Tuhfe-i Nâilî müellifi, herhalde, dîvançenin muhteviyatı ile adı geçen mesneviyi göz önünde tutarak, şâirden “nâzım-ı Menâkıb-ı Emîr Buharî” diye söz etmektedir. Müdâmî'nin Dîvançe'sinin bugün iki nüshası bilinmektedir. Bunlardan biri, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 5520 numarada kayıtlı olup, 17. yüzyılın büyük şâir ve hattatı İbrahim Cevrî tarafından istinsah edilmiştir. İkinci nüsha ise, Yapı Kredi Bankası yazmaları arasında 15660 numarada kayıtlıdır ve şâirin ölüm yılı olarak verilen 947h'de istinsah edilmiştir. Tamamen harekeli ve devrinin bütün imlâ hususiyetlerini aksettiren bu ikinci nüsha, Bursa'da Emîr Sultan Dergâhı'na vakfedilmiş olup, baştan on varak kadar noksandır.

Şâir Müdâmî'ye gelince, kendi ifadesine göre Kırım'da doğmuş ve her halde genç yaşında Kefe'ye gidip yerleşmiş, dolayısıyla de Kefevî nisbesini almıştır. Nitekim bu keyfiyeti şâir, 947h tarihli Dîvançe nüshasının 33a sayfasında bizzat kendisinin yazdığı Arapça vakfiyede “Mustafa b. Ahmed el-Kırımî sümme el-Kefevî” diye belirtmekte, Menâkıb-nâme'nin “der hitâb-ı akl ber sebîl-i tecrîd” bölümünde ise şöyle demektedir³:

Eger dirsen nedür âlemde nâmun
Tekellüm kıl işitsünler kelâmun

Ne gûne kimsesin kimün nesisin
Bu yâd illerde kimün bilişisin

Beyân eyle bize kimdür habîbun
Derûnunda olan derde tabîbun

Habîb-i Hak Muhammed bana mahbûb
Dil-i bîçâre tâlibdur o matlûb

³ Müdâmî'nin neşre hazırlamış olduğum Dîvançe'sinde, gerek vezin ve gerekse imlâ hususiyetini aksettirebilmek için, baştan başa tam bir transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Bu itibarla, bu makalede yer alan manzum parçalarda aynı sistem kullanılmamıştır. Arzu ve alâka duyanların Dîvançe neşrine müracaat etmeleri gerekir.

Nahîfem âcizem horem hakîrem
Zaîfem nâ-tüvânem bir fakîrem

Kefe şehrinde bir derdimendem
Zelîlem sanma kim bir ercümendem

Derûnum pâk ü kalbüm pür-safâdur
Dilüm sâfî vü nâmum Mustafa'dur

Cihanda mahlasum bil ki Müdâmî
Burûsa'da Emîr Sultan gulâmı

Kendisini bu şekilde tanıtan Müdâmî'nin çocukluk ve gençlik devresine âit hiçbir bilgi ve kayıt mevcut değildir. Bununla beraber, gençliğinde çok mükemmel bir tahsil gördüğü, zamanında okutulan hemen bütün dinî, aklî ve naklî ilimleri okuduğu, bilgi ve görgüsünü artırmak için pek çok yer ve ülkeyi dolaştığı kendi ifadesinden anlaşılmaktadır. Nitekim kaydedilen bu hususları şâir "der sebeb-i nazm-ı Menâkıb-nâme" adlı bölümde şöyle dile getirmektedir:

Kelâma başla iy yâr-î suhanver
Ki sözünden olur kalbüm münevver

Neden irdi sana işbu saâdet
Ki oldun bende-î şâh-î siyâdet

Serencâmun serâser eyle takrîr
Kerem lütf eyle anı kılma te'hîr

Ki ben de bendeyem oldur bana han
Muhammed âli ya'nî Mîr Sultan

O sultâna gönülden âşıkam ben
Reh-î ıskında anun sâdıkam ben

Sözüm gûş eyle imdi âşık isen
Sözünde iy burâder sadık isen

İşit hâlüm diyeyüm sana iy yâr
Ben idüm bil ki bir seyyâh-ı seyyâr

Nazargehdi bana Kıpçağile Deşt
Kırım'ı eylemişdüm niçe kez geşt

Gehî Rûm illerin seyrân iderdüm
Arab milkinde geh cevhlân iderdüm

Gönül mâyil degüldi câh ü mâla
Yüzüm cârûb idi ehl-i kemâla

Ki yârum olmuş idi ilm-i ma'kûl
Dahi dildârüm idi ilm-i menkûl

Gehî ilm-î hadîs olurdu hoş zevk
Düşerdi ilm-i tefsîre gehî şevk

İderdüm âlime envâ'-ı izzet
Kılurdum fâzıla her demde hürmet

Bular dahi kılurdu bana ta'zîm
İderdi her biri envâ'-ı tekrîm

İşitsem kanda bir fazlun emîri
Olurdum cânile anun esîri

Varub müşkillerüm takrîr iderdüm
Eger halleylese tahrîr iderdüm

Görüldüğü gibi, ilim öğrenmek, bilgi ve görgüsünü artırmak maksadıyla pek çok yer dolaşan ve çişitli sâhalardaki şöhretli ilim erbâbını bulup onlardan istifade eden Müdâmî, aynı zamanda itibar gören bir âlim

hüviyetini de kazanıyor. Rûm illerinde bir hayli dolaşan şâir, hangi şehir-
lere ve yörelere gittiğini belirtmiyor. Büyük bir ihtimalle devrin büyük
kültür merkezlerinde bir müddet ikamet ederek, ilim ve kemâl erbâbı ile
tanışıyor. Yer ve zamanını belirtmediği bir esnada, kendisine çok bağlı
olduğu ve hörmet duyduğu eski bir üstâdının Alaşehir'e gittiğini haber
alınca, kendisi de oraya gitmek üzere yola koyuluyor. Yukarıda anılan
bölümde bu husus şöyle anlatılmaktadır:

Var idi bana bir üstâd-ı hâzik
İlimde mâhir û tab' içre fâik

Ana cedd idi bil Bû Bekr-i Sıddîk
Ki sâhib dikkat idi ehl-i tahkîk

Ulûm olmuş idi ana musahhar
Salâh û zühdile kalbi münevver

Nazîri yoğdı hilm û hayâda
Şebîhi yoğdı fehm û zekâda

İşitdüm varmış anı Alaşehr'e
Teveccüh eyledüm ben de o şehre

Eski üstâdının Alaşehir'e vardığını duyunca şâirin kendisi de oraya
gitmeğe ve onunla görüşmeğe karar verir. Bu kararı verdiği Müdâ-
mî'nin nerede bulunduğu ve Alaşehir'e gitmek için hangi yol veya güzergâ-
hı takîb ettiği belli değildir. Ancak içinde Alaşehirîlilerin de bulunduğu
bir ticâret kervanına katıldığı ve bu kervandakilerden bâzıları ile arkadaşlık
ve samimiyet kurduğu anlaşılmaktadır. Ticaret kervanı ile birlikte yol
alırken, bir gün Müdâmî, uzun zamandan beri çektiği gurbet ızdırabı ve
sıla hasretinin verdiği ruh sıkıntısı içindeyken, yol arkadaşlarından itimad
ettiği birine, içinde bulunduğu hâlet-i rûhiyeden kurtulmak için kendisine
tatlı hikâyeler anlatmasını söyler. O da şöyle der:

Bizüm ilde didi varidi evvel
Vilâyet ıssı bir şeyh-i mükemmel

İbâdet kârı takvâ pîşesiydi
Rızâ-yî Hakk hemîn endîşesiydi

Salâh ehlinün oldur iftihârı
Hayâ haylinun oldur tâcidârı

Emîr Sultân'un ol perverdesidür
Uluvv-î himmeti şermendesidür

Dahi tıfl iken ol sâhib-vilâyet
İdermiş niçe izhâr-ı kerâmet

Kerâmâtından itdi çok hikâyet
Vilâyâtından itdi çok rivâyet

Didüm çokdan mı geçmişdür o sultan
Nedür ismi bize sen eyle i'lan

Didi ol giçeli hayli zamandur
Dahi bil ismini Şeyhî Sinan'dur

İrişmedüm ben anun hazretine
Velf varmışam oğlı hizmetine

Varidi anda bil çok dürlü hâlet
Niçe kez itdi izhâr-ı kerâmet

Beyân itdi bize pes niçe hâlin
Ayân itdi bize niçe kemâlin

Degüldür çünki dünyâ câvidânî
O dahi bil ki terk itdi cihânı

Didüm nâmı ne ol şeyh-î azîzün
Beyân it ismin ol sâhib-temîzün

Mübârek ismüdür Ahmed Efendi
Dahi boynumdadur ışkî kemendi

Bu sözi didi kıldı derdile âh
İrişdi cismüme bir lerze nâgâh

Gamum gussam kamusı zâyil oldı
Gönül bunlara gâyet mâyl oldı

O gün olmışdı dil gâyetde gamnâk
Nihâyet mertebe oldı ferahnâk

Didüm ol şahsa urdun yüreğe dağ
Ki şevkumden eridi dildeki yağ

Eger olaydı âlemde bular sağ
İlâcile gideydi dildeki dağ

Didi mümkün durur iy yâr-ı dildar
Bular kılmak senün derdüne tîmâr

Didüm mürşid gerek sâhib-tasarruf
Didi bu emr için kılma tavakkuf

Sanur misin ki sen ervâh-ı kümmel
Tasarrufdan kala ola mu'attal

Bular bi'l-fi'l iderler halkı irşâd
Kırlar müstemidde bunlar imdâd

Dilertüz varuben idüb ziyâret
Bulardan himmet û Hak'dan hidâyet

Didüm var mıdurur kâyim-makâmı

Didi vardur belî kâyim-makâmı

Didi ol da degüldür şöyle hâlî

Didüm bilür misin anun ne hâli

Didüm ismini kıl anun da i'lâm

Süleyman Şeyh Efendi'dür didi nâm

Didüm kimün nesidür iy hiredmend

Didi Ahmed Efendi'ye o ferzend

Ki gerçek sırrıdur ol evliyânun

Ki oğlı oğlıdur Şeyhî Sinân'un

Yukarda yazılan son otuz beyit içinde gözden uzak tutulmaması gereken son derecede önemli üç nokta vardır. Bunlardan birincisi, “Şeyhî Sinan” terkininin hiçbir surette “Şeyh Sinan” veya “Şeyh-i Sinan” şeklinde okunamayacağı keyfiyettir. Zira bu beyitlerin içinde bulunduğu Menâkib-nâme'nin vezni “Mefâîlün-mefâîlün-feûlün” dur. Burada temas etmek istediğim bir başka husus daha vardır ki, o da, arûzun Anadolu Türkçe'sine tatbik edildiği ilk devirlerde yazılmış olan harekeli manzum metinlerde, bâzı dikkatli müstensih ve şâirlerin uzun heceye tekâbül eden izâfet “i” lerini “yâ” harfi ile gösterdikleridir. Müdâmî'nin 947h tarihli Dîvançe nüshasında da durum aynıdır. Ancak, maalesef, Cevrî gibi büyük bir şâir ve hattât Müdâmî'nin Dîvançe'sini istinsah ederken, uzun heceye tekâbül eden bütün “yâ” ları atmış, bu arada “Şeyhî” kelimesindeki uzun “i” yi tamlama “i” si zannederek yazmamıştır. Halbuki, bu tasarrufu ile büyük bir vezin hatasına sebep olmuştur.

İkinci dikkat edilmesi gereken nokta ise, Şeyhî Sinân'ın Emîr Sultan tarafından yetiştirildiği ve onun müridi ve hatta halfesi olduğu keyfiyettir. Bu hususu teyid eder mâhiyette kasîde tarzındaki bir başka şiirinde şâir şöyle demektedir:

Biri âl-i Resûl'un Mîr Efendi
 Mezâr û merkadı Bursa'da anun

Muhibbi ol o sultânun gönülden
 Murâdun seyrise fevkın semânun

Cihanda vardurur bir şeyh-i a'lâ
 Mürebbâsı halîfesi o cânun

Olubdur cümle âfâk içre meşhûr
 Vilâyâtı kerâmâtı o hânun

Alaşehr'e varub eyle ziyâret
 Münevver kabrini Seyhî Sinân'un

Üçüncü önemli nokta ise, Müdâmî'nin yol arkadaşının gerek Şeyhî Sinan ve gerekse oğlu Ahmed Efendi'den bahsederken, her ikisinin de tıp ve eczacılık ilmine âşina olduklarını, her türlü rûhî ve bedenî hastalıkları kolaylıkla tedâvi ettiklerini söylemesidir. XV. asrın büyük şâiri Şeyhî'nin de tebâbet ve eczacılıkla uğraştığı keyfiyeti, bütün kaynakların ittifak ettikleri bir gerçektir.

Müdâmî, Alaşehr'e müteveccihen yol alırken, yol arkadaşı o sırada hayatda olan Şeyhî Sinan'ın hem halîfesi ve hem de torunu Süleyman Efendi'den bahsederek şöyle der:

Görürse yüzünü gamnâk olur şâd
 Vilâyet sâhibidur ider irşâd

İder tâliblere dâyim ifâde
 Murâdunsa var eyle istifâde

İrişürse eger Hak'dan hidâyet
 Delîl olub sana ide delâlet

Seni vâsıl kıla devletlü hâna
 Ki cediti hazret-i Şeyhî Sinân'a

Bu hâlet-i rûhiye içinde yol alırlarken, büyük bir ihtimalle Müdâmî, aşağıda iki beyti yazılan “yetiş” redifli gazelini inşâd eder.

Cismüm içre cân olan Şeyhî Süleymân’um yetiş
 Derdüme dermân olan Şeyhî Süleymân’un yetiş
 Sırrısın Şeyhî Sinân’un koma zulmetde beni
 Şems-veş rahşân olan Şeyhî Süleymân’um yetiş

Böylece Alaşehir’e varırlar. Ancak o devrin şartları icâbı olarak, surla çevrili şehrin içine girmeden bir müddet dışarda beklemek zorunda kalırlar. Nihayet şehre girerler ve şâir, daha önce oraya gitmiş olan üsdâdını bulur. Ondan, yolda duyduklarını bir bir sorar ve doğruluk derecesini öğrenir. Menâkıb-nâme’de bu keyfiyet şöyle dile getirilir:

Bize oldı çü şeyhün adı ma’lûm
 Bu gûne vasf u ahvâli de mefhûm
 Varub günlerde bir gün şehre girdüm
 Bulub üstâdumı maksûda irdüm
 Kamusın eyledüm üstâda takrîr
 O şahsile ne kim oldise bir bir
 Sözüm gûş itdi çün ol nesl-i Sıddîk
 Kamusın bî-tavakkuf itdi tasdîk

Daha sonra Müdâmî, çok saygı beslediği ve takdirle andığı üstâdının anlattıklarını dinler, Şeyh Süleyman Efendi’nin manevî büyüklük ve kerâmetleri karşısında heyecana kapılır ve bir an önce onunla görüşmek arzusuyla dergânına yüz sürer. Bu durumunu kendisi şöyle anlatmaktadır:

Çün üstâd eyledi hâlin hikâyet
 Didüm iy câna kût û rûha râhat

Diler görmek dil-î bîçâre el-an
Ne gûne kimsedür Şeyhî Süleyman

Süleyman Şeyh Efendi'ye varuben
Mübârek yüzünü anun görüben

Dil û candan ana itdüm mahabbet
Derûn-î kalbile kıldum meveddet

Süleyman Şeyh'e varub çâker oldum
Ne çâker hâk-i pâ-y-î kemter oldum

Getürdüm sâf-ı dil olub irâdet
Bana pes zâhir oldu niçe hâlet

Süleyman Efendi'ye intisâb etmekle hayatında yeni ve bambaşka bir dönemin başladığı anlaşılan şâirin, aynı zamanda Emîr Sultan'a mânen istisâb ettiği, eski alışkanlıklarını tamamen terkettiği ve artık kendisine başka bir hayat tarzı seçtiği anlaşılmaktadır. Bu keyfiyeti Müdâmî, gerek Menâkıb-nâme'de ve gerekse diğer bâzı şiirlerinde, çok mutlu bir hâdise olarak, belirtmektedir. Kısaca şöyle demektedir:

Kalbumun âyinesin tutmuşdurur jeng-i hevâ
Bu sebebden hayret aldı aklumu kaldum tana

Dâmenün çün tutdum iy Şeyhî Süleymân'um senün
Himmet it kim âlem içre mûriken olam hümâ

Râh-ı gaflet içre kaldum pâymâl oldum meded
Sırrısın Şeyhî Sinan'un destgîr olgıl bana

ve

Vâdi-yî hayretde yâ Rab kalmış idüm pür kusûr
Râh-ı Mîr'e sâlik itdün şükr sana yâ Şekûr

Hazretine sıdk ile Şeyhî Süleymân'un varub
Tevbe itdüm cümle zenbe sen kabûl it yâ Gafûr

Bir başka şiirinde ise:

Gezerken vâdi-yî hayretde medhûş
Hüdâ'dan irdi nâgeh lütf ü ihsan

Süleyman Şeyh Efendi'nün önünde
Olub itdüklerüm cürme peşîman

İdüb tevbe didüm estağfirullâh
Tarîk-î Mîr'e girdüm ben de el-an

Hiçbir şüphe ve tereddüde imkân bırakmayacak kadar açık ve net olan bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki Müdâmî, kendi şeyhi Süleyman Efendi, onun babası ve şeyhi Ahmed Efendi ve onun da şeyhi ve babası olan Şeyhî Sinan silsilesiyle Emîr Sultan'ın tarîkatine sülûk etmiştir. Yâni şâirin şeyhinin dedesi Şeyhî Sinan, halîfesi olması itibariyle, Emîr Sultan tarafından tarîkatinin mümessili sıfatıyla Alaşehir'e gönderilmiş, o da orada, yaptırdığı dergâhda ömrünün sonuna kadar, bağlı bulunduğu tarîkatin îcablarını yerine getirmiş ve büyük bir şöhret kazanmıştır.

Şeyhî Sinan'ın torunu Şeyhî Süleyman Efendi'ye intisâb ederek, tarîkat âdâbını öğrenen Müdâmî, bir müddet sonra mensub olduğu tarîkatin müşidi büyük velî Emir Sultan'ın Bursa'daki kabrini ziyâret edip, dergâhına yüz sürme aşkıyla yanar ve oraya gitmesine izin vermesi için şeyhinden ricâda bulunur. İsteği kabul edilen şâir, Bursa'ya gelerek, Emîr Sultan Dergâhı'nın yakınında bir müddet ikamet eder. Bu sırada Emîr Sultan'dan himmet dileyen şiirler yazar. Şâirin buradaki ikamet müddeti belli değildir. Ancak o sırada bile şöhret ve nüfûzu devam etmekte olduğu anlaşılan mânevî müşidi Emîr Sultan'ın kerâmetleriyle üstün vasıflarını öğrenerek, Alaşehir'e avdet eder. Öğrendiklerini ve duyduklarını şeyhine nakleder. O da, şâirden, Emîr Sultan'ın kerâmetlerini, üstün değerini, haseb ve nesebini dile getiren bir "Menâkıb-nâme" nazmetmesini ister. Müdâmî, büyük bir zevk ve iştiyakla bu emri yerine getirmeğe gayret eder ve 947h (1540m) yılında mezkûr mesneviyi bitirir⁴. Aynı yıl içinde de ölür.

⁴ Bu bilgilerin tamamı şâirin kendi ifadelerinden çıkartılmıştır. Menâkıb-nâme'siyle Dîvançe'sinde bütün bunlar, çok daha teferruatlı bir şekilde, kaydedilmiştir.

Müdâmî'nin nerede öldüğü ve gömüldüğü belli değildir. Mevcut kaynaklar içinde Müdâmî'den sâdece Müstakimzâde Süleyman Sadeddin (Mecelletü'n-nesâb, varak: 388b) bahsetmekte ve ölüm yılı olarak da yukardaki tarihi vermektedir. Bir de, Cevrî'nin istinsah ettiği Müdâmî Dîvançe'sinin 8b sayfasında, metnin dışında kenarda, şöyle bir ibare bulunmaktadır: "câmi-i menâkıb-ı Emîr Sultan Müdâmî Mustafâ el-kefevî 947h". Cevrî'nin yazdığı bu tarihin, şâirin vefat tarihi mi yoksa menâkıb-nâme'nin nazmediliş tarihi mi olduğu belli değildir.

Çok mükemmel bir dinî ve edebî tahsil gördüğü yukarıda belirtilen Müdâmî, Türkçe'nin yanı sıra Arapça ve Farsça'ya da, bu dillerde kolaylıkla şiir söyleyecek kadar, vâkıftı. Dîvançe'sinde bir kaç Farsça ve bir haylî de Arapça gazel bulunmaktadır. Menâkıb-nâme bir tarafa bırakılacak olursa, Türkçe şiirlerinin çok büyük bir kısmı Emîr Sultan'ın medhindedir.

Mudâmî'nin hayatından bahsedilirken verilen bilgiler şu şekilde özetlenebilir:

1. Şeyhî Sinan, Emîr Sultan'a intisâb etmiş, onun tarafından yetiştirilerek halife seçilmiş ve yeni fethedilen Alaşehir ve havâlisi halkını irşâd için adı geçen şehre tarîkat şeyhi olarak gönderilmiştir.
2. Gerek Şeyhî Sinan ve gerekse oğlu Ahmed Efendi, tabâbet ve eczacılıkla meşgul olmuşlar, ruhî ve bedenî hastalıkları tedâvi etmekle de şöhret bulmuşlardır.
3. Şeyhî Sinan'ın kurup ölünceye kadar şeyhlik yaptığı dergâhda daha sonra oğlu ve torunu post-nişin olmuşlardır.
4. Müdâmî'nin şiirlerinde ve Menâkıb-nâmesi'nde açıkça görüldüğü üzere, her üç şeyh de "Şeyhî" lâkabı veya nisbesiyle tanınmışlar ve ün kazanmışlardır. Burada "Şeyhî" kelimesinin izâhını yapmayı bir zarûret olarak görmekteyim. Zira bu kelimenin sonundaki uzun "i" yi nisbet "yâ" sı olarak kabul etmek gerekir. Çünkü her üç şeyh de Emîr Sultan'a mensûb idiler. Dolayısıyla şâirin bütün şiirlerinde geçen her üç ismin başındaki "Şeyhî", Emir Sultan'a mensûb anlamındadır. Aksini düşünmek ve iddiâ etmek hiçbir şekilde mümkün değildir.

Şeyhî Sinan'ın Alaşehir'de kurup, ölünceye kadar şeyhliğini yaptığı dergâh konusuna gelince, bu gün adı geçen şehirde Şeyh Sinan Mahallesi adıyla bilinen bir mahalle, o mahallede de Şeyh Sinan Câmii ve Türbesi mevcuttur. Bu satırların yazarı, 24.7.1991 günü Alaşehir'e giderek, Şeyh Sinan Câmii ve Türbe'sini ziyâret etmiştir. Şeyh Sinan tarafından 870h (1465-66m) tarihinde yaptırılan câmiin bahçesinin sağında ve cadde kenarında türbe yer almaktadır. Bütünüyle XV. asır Osmanlı türbe mimarisinin özelliklerini taşıyan bu türbe, tek pencerelidir ve içinde altı sanduka bulunmaktadır. Türbenin kapısının üzerinde Arapça yazılı kitabede şöyle denmektedir: "Bu türbe-i şerîfin sâhibi ve bânisi Hazret-i Emîr Sultan halîfesi Mahmûd Fakîh'in oğlu Şeyh Sinan'dır. Şeyh Sinan, 887h (1482)'de ebediyete intikal etti ve bu türbeyi 870h (1465-66) de yaptırdı".

Bu verilen bilgileri bir tarafa bırakarak, meşhûr şâir-tabîb Şeyhî'nin hayatı hakkında yapılan araştırmalara bakıldığında, hiç bir kaynak onun ölüm tarihini kesin olarak vermemektedir. Bir çok edebiyat tarihçisinin verdiği rakkamlar ise, birer faraziyeden başka bir şey değildir. Kat'iyetle söylenebilen ise, Şeyhî'nin 832h (1429m)'den sonra ölmüş olduğudur. Aynı kaynakların ifadesine göre Şeyhî, Ankara'ya giderek Hacı Bayram-ı Velf ile görüşmüş, ona intisâb etmiş, dolayısıyla de "Şeyhî" mahlâsını seçmiştir, ancak bi'l-fiil şeyhlik yaptığına dâir herhangi bir kayıt mevcut değildir. Mezarı da, bu gün Kütahya yakınlarında Çiftepınar adlı köyün Erenlerbaşı mevkiindedir. Bütün bu bilgileri veren kaynakların, Şeyhî'nin yaşadığı asırla kıyaslandığında, çok muahhar oldukları anlaşılmaktadır.

Bütün bu yazılan ve söylenenleri göz önünde tutarak, XV. asrın meşhûr şâiri Şeyhî Sinan ile Müdâmî'nin Dîvançe ve Menâkıb-nâme'sinde sık sık ihtiramla andığı Şeyhî Sinan'ın ayrı ayrı şahsiyetler mi yoksa aynı şahsiyet mi olduğu sorusunu sorup, cevap vermeğe çalışalım. Edindiğimiz kanaat odur ki, bu iki şahsiyet aynı kimsedir. Bu kesin hükmü izah ederken, önem sırasına göre ortaya konacak görüşler, aynı zamanda tarihî hakikatlere de tetâbuk etmektedir. Şöyle ki, gerek biyografik eserler ve edebiyat tarihleri gerekse şâir Şeyhî hakkında yapılan son tedkikler, onun "Şeyhî" mahlâsını vuzûha kavuşturamamıştır. Şöhretli şâir-tabîbin asıl adı

Yusuf olup, lâkabı Sinan'dı (Sinan, Sinanüddin lâkabının kısaltılmış şeklidir) ve daha çok lâkabıyla tanınmıştı⁵. Şeyhî mahlâsını ise, tâ Ankara'lara kadar giderek kendisiyle kısa bir görüşme yaptığı Hacı Bayram-ı Velî'ye intisâbı sebebiyle değil, Osmanlı Devleti'nin o zamanki başşehri Bursa'da yaşamakta olan ve başta hükümdarlar olmak üzere bütün devlet adamlarının, ilmîye ve tasavvuf mensuplarının derin sevgi ve saygı duydukları büyük velî Emir Sultan'a intisâbı dolayısıyla almıştır. Şâir Şeyhî Sinan'ın, Emîr Sultan'a intisâbı meselesi üzerinde, nedense, bu güne kadar hiç durulmamıştır. Dolayısıyla de, Sinaneddin Yusuf'un neden "Şeyhî" mahlâsını seçtiği, hemen bütün eserleri tasavvufî fikirlerle dolu olmasına ve kendisinin de tasavvufa mütemâyil görünmesine rağmen, şeyhlik yapıp yapmadığı izah edilememiştir. Halbuki, bu şöhretli şâir, aynı şehirde yaşayıp hemen her gün beraber bulunduğu Emîr Sultan'a intisâb etmiş, tarîkatin gerektirdiği merhaleleri aşarak, mezkûr şeyhe halîfe olmuş ve nihayet, yukarda açıkça görüldüğü üzere, Alaşehir'e gönderilerek orada dergâh kurmuş ve ölünceye kadar da bu dergâhta şeyhlik yapmıştır. Binaenaleyh, "Şeyhî", şöhretli şâirin hem mahlâsı ve hem de nisbesi olmuştur.

Burada dikkati çeken bir başka nokta vardır ki, o da, Şeyhî Sinan'ın neden başka bir yere değil de Alaşehir'e gönderildiği keyfiyetidir. Tarihî kaynaklara göre adı geçen şehir, ilk olarak 1391m yılında Yıldırım Bâyezid tarafından Osmanlı topraklarına katılmış, daha sonra Timur'un istilâsına uğramış, II. Murad'ın saltanatı sırasında da kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Daha Yıldırım Bâyezid zamanında bâzı imâr faaliyetlerine sahne olan şehirde bir câmi ve medrese yaptırılmıştı. Şeyhî'nin, mürşidi Emîr Sultan tarafından Alaşehir'e tarîkatinin mümessili olarak gönderilmesinin, kanaatimizce, en önemli sebebi, Emîr Sultan'ın kayın pederi hükümdara vefâ borcunu yerine getirmek istemesidir. Belki

⁵ Bâzen büyük hatalara sebebiyet veren isim-lâkab munâsebetine dâir hazırladığım bir çalışmayı yakında yayınlamak niyetindeyim. Ancak şu kadarını belirtmek gerekir ki, Mecdüddin, Alâaddîn, Necmeddin, Şemseddin, Sinaneddin gibi terkipler isim değil lâkabdır. Bunların isim olarak kullanılması son zamanlarda başlar. Bu tarz lâkablar gelişi-güzel alınmaz veya takılmazdı. İstisnalar bir tarafa, umumiyetle meselâ Ahmed'ler Şemseddin veya Mecdüddin, Ali'ler Alâuddin, Halil ve Hızır'lar Hayrüddin, Hasan ve Hüseyin'ler Hüsâmeddin lakabını alırlardı.

de, Yıldırım Bâyezid'in dâmadından böyle bir isteği vardı, kim bilir? Diğer taraftan, Osmanlı Devleti'nin ilk asırlarında gerek Anadolu ve gerekse Rumeli'de yeni fethedilen belde ve şehirlerde, bu toprakların vatanın ebedî bir parçası olarak kalabilmeleri için, bir çok şeyh ve dervişin faaliyet gösterdiği, yeni yeni tekkeler, zâviyeler ve dergâhların kurulduğu tarihî vâkıasını da gözden uzak tutmamak gerekir. Ancak Şeyhî Sinan'ın yani şâir Şeyhî'nin ne zaman Alaşehir'e gönderildiği belli değildir. Muhtemelen mürşidi Emîr Sultan'ın 833h (1430m)'deki vafatından kısa bir müddet önce adı geçen şehre giderek, tekkesini kurmuştur.

Bilindiği gibi, şâir Şeyhî'nin mesleği hekimlik ve eczacılıktı. Alaşehir'de tekke kurarak şeyhlik hizmetinde bulunan Şeyhî Sinan'ın da, Müdâmî'nin hiçbir şüphe ve tereddüde mahal bırakmayan ifadelerinden anlaşıldığı üzere, bu iki ilimde mâhir olduğu, hem rûhî ve hem de bedenî hastalıkları tedâvi ettiği keyfiyeti yukarda izah edilmişti. Binaenaleyh, bu iki şahsiyetin mahlâs veya nisbeleri gibi meslekleri de aynıdır.

Bu iki şahsiyetin yâni şâir Şeyhî Sinan ile Müdâmî'nin şeyhinin dedesi Şeyhî Sinan'ın yaşadıkları devir de aynıdır. Ancak ne var ki, ikincisinin ölüm tarihi (887h) kat'iyetle belli olmasına rağmen, birincisinin belli değildir. Zira şâir Şeyhî'den bahseden hemen bütün kaynaklar, onun 832h (1429m) yılından sonra bütün edebî faaliyetlerini terkederek, bir tekke şeyhi sıfatıyla, Bursa'dan ayrılıp Alaşehir'e gittiğini ve ömrünün yarım asırlık mütebâkî kısmını orada geçirdiğini bilmiyorlardı. Şâirin hayatına dâir çeşitli görüşler ileri sürenler, Şeyhî'nin hayatını edebî faaliyetleri çerçevesinde ele almışlar, başka bir ihtimal üzerinde durmamışlardır. Halbuki o çok büyük bir ihtimalle mürşidi Emîr Sultan'ın arzusuna uyarak, şeyhliği şâirliğe tercih etmiş ve şeyh seçildiği günden ölümüne kadar şiirle hiç iştigal etmemiştir. Biraz garîb ve tuhaf görünmekle beraber, bu keyfiyeti tabîî karşılamak gerekir. Zira tarîkate samimiyetle girenlerin, şeyhin arzusu ve takîkat âdâbının gereği olarak, pek çok şeyden ferâgat ettikleri de bilinmektedir. Bu durumda şâir Şeyhî de, mutlak bir itâat örneği sergileyerek, bütün dünya arzu ve ihtiraslarından vazgeçmiş ve kendisini mensub olduğu tarîkatin hizmetine adanmıştır.

Doğum tarihi de bilinmeyen Şeyhî, Lâtîfî'ye göre Murad Hân-ı Gâzî

devrinde yaşamıştır. Lâtîfî'nin kaydındaki Murad Hân'ın, birinci Sultan Murad mı yoksa ikinci Sultan Murad mı olduğu hususu da vâzih değildir. Şâirin hayatının ilk devresine âit bilinen tek tarihî kayıt, onun 818h (1415m) yılında Çelebî sultan Mehmed'i tedâvi ettiği'dir. Bu tarihte 40-45 yaşlarında olması lâzım gelir görüşünde bulunanların kanaatine iştirâk etmek biraz zordur. Zira şeyhî gibi müstesnâ bir kâbiliyetin, daha çocukluk çağında kendisi için lüzûmlu bilgileri edinmesi, genç yaşında İran'a gidip dönmesi ve 25-30 yaşlarında da şöhretli bir hekîm ve eczacı olarak tanınması tabîîdir. Bu durumda o, 1385-1390m yılları arasında doğmuştur ki, bu tarihler I. sultan Murad'ın saltanatının son senelerine tekâbül etmektedir. Bütün bu kayıtların verdiği sonuç şudur: şâir Şeyhî ile Müdâmî'nin sık sık hörmelle andığı Şeyhî Sinan aynı şahsiyettir ve muhtemelen 787-792h yılları arasında doğup, 887h yılında da ölmüştür. Demek ki Şeyhî, bir asra yakın bir ömür sürmüş, bu bir asırlık zamanın takriben yarısını edebî faaliyetle, kalan yarısını da irşâd ile geçirmiştir. Hekimlik ve eczacılık mesleğini ise, ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür.

Netice itibariyle denilebilir ki, aynı nuhitte ve aynı devirde yaşayan, aynı adı ve nisbeyi (sonradan mahlâs) kullanan, aynı mesleği icrâ eden şâir Şeyhî Sinan ile Alaşehir'de tekke kurarak halkı irşâd eden Şeyhî Sinan'ın farklı şahsiyetler olması son derecede zayıf bir ihtimaldir. Her ikisinin aynı şahsiyet olması lâzım gelir. Böylece, şâir Şeyhî'nin hayatının bilinmeyen büyük bir kısmı ile bu devrede ne ile iştigal ettiği, neler yaptığı hususları da anlaşılmiş olmaktadır.